

Motion till riksdagen

1987/88:Jo71

av Sten Svensson (m)

med anledning av prop. 1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m. m. (kompletteringsproposition)

Enligt ett enhälligt riksdagsbeslut år 1977 uttalade sig riksdagen för en fullständig restaurering av Hornborgasjön i Skaraborgs län, en sjö som enligt det av Sverige underskrivna fördraget om speciellt skyddsvärda våtmarker (Convention on Wetlands) är en omistlig och viktig naturresurs. Efter åratals utredande för mångmiljonbelopp står vi i dag, 11 år efter riksdagsbeslutet, nästan där vi började, med en sjö som inte är restaurerad och där *ingen* i dag kan säga när den egentliga restaureringen skall påbörjas och vara slutförd.

Sveriges anseende ute i världen som värnare av omistliga naturvärden kan få sig en allvarlig knäck, eftersom vi ännu inte ens påbörjat den restaurering vi förbundit oss att genomföra.

Regeringen har i propositionen berett riksdagen tillfälle att ta del av vad det föredragande statsrådet har anfört om restaureringen av Hornborgasjön. Bakgrunden är att naturvårdsverket hos regeringen har hemställt att få återkalla en till Vänersborgs tingsrätt, vattendomstolen, ingiven ansökan om restaurering. Samtidigt har naturvårdsverket upprättat ett alternativt förslag till ny ansökan hos vattendomstolen. Avsikten synes vara att få en formell bekräftelse på att intentionerna i 1977 års riksdagsbeslut inte längre skall följas. Lojaliteten mot det gällande riksdagsbeslutet uttrycks i propositionen (prop. 1987/88:150, bil. 7, sid. 7) på följande sätt: "Det gamla företaget med sitt tillåtlighetsbeslut torde i dag i praktiken ha huvudsakligen historiskt intresse."

Det enhälliga riksdagsbeslutet från 1977 där det, bl. a. genom en vattenståndshöjning på 1,4 m., skulle åstadkommas en bestående värdefull våtmark och fågelsjö – till glädje och nytta för djurlivet och människorna – har sålunda inte resulterat i det riksdagen syftat till.

Trots riksdagens uttryckliga uttalande, har regeringen givit naturvårdsverket i uppdrag att utreda ett *helt annat* restaureringsförslag. Det är anmärkningsvärt!

Trots att många miljonbelopp nedlagts på förberedelser och valhänta restaureringsförsök – 40 milj. kr. hittills, för att citera miljöministern – och att det varje år i budgetpropositionen anslås miljonbelopp till det fortsatta restaureringsarbetet i sjön, har riksdagen icke fått en möjlighet att konstatera i vilken mån pengarna kommit sjön till nytta. I praktiken har riksdagen nu bara att godkänna eller förkasta äskandet om anslag.

Mer än 20 års utredande inom statens naturvårdsverk har visat på den

orimliga uppgiften att inom verket förena dess kompetens som vårdare av viktiga naturvärden med uppdraget att som byggherre i praktiken genomföra restaureringen av Hornborgasjön.

Prestige, i förening med beslutsvårda liksom oförmåga att rätt samarbeta med markägarna/ortsbefolkningen med flera berörda sakägare i restaureringsfrågan har lett till att verket inte heller kunnat föra restaureringen till ett genomförande.

Naturvårdsverket bedriver entreprenadverksamheten till stor del i egen regi. Man har bl. a. inom verket utvecklat maskinell utrustning, vilket sannolikt har påverkat kostnadsbilden i starkt negativ riktning.

Det kan ifrågasättas om verket har tillräcklig kompetens för att svara för denna typ av entreprenadverksamhet. Verket borde ha tagit initiativ till en upphandling från kompetenta företag enligt sedvanligt anbudsförfarande.

Naturvårdsverket har hamnat i en besvärlig dubbelposition. Dels skall verket vara övervakande myndighet, med uppgift att tillse att statsmakternas intentioner, uttryckta i riksdagsbeslutet 1977, blir genomförda. Dels har verket låtit utföra en verksamhet som man själv skall kontrollera.

Det betydelsefulla projektet Hornborgasjön, internationellt uppmärksammat och prisbelönt för sin framsynthet, har genom den handläggning det fått inte kunnat följas av riksdagen! Detta utgör den *viktigaste orsaken* till att de mångmiljonbelopp som lagts ned på projektet inte lett till några redovisade resultat. Allt detta bekräftar vådan av att frångå gällande riksdagsbeslut utan att öppet klarlägga de motiv som till äventyrs måste ha förelegat.

Även vad gäller kostnadsberäkningen (tabell, s. 7) bekräftas konsekvenserna av de avvikelser som gjorts från 1977 års beslut. "Kostnaderna för restaureringen beräknas till ca 65 milj. kr. i prisnivån januari 1980", sägs om gällande riksdagsbeslut. Samtidigt anges (s. 7, tabellen) att det krävs ytterligare 101 milj. kr. för det "gamla företaget", utöver de drygt 40 milj. kr. som redan förbrukats. I sammanhanget bör noteras att riksdagens revisorer beslutat att ärendet om Hornborgasjöns restaurering skall föras upp på granskningsplanen (Protokoll 1987/88:15, § 15.7.)

Regeringen hävdar nu att "ca 70 milj. kr." kan sparas genom det "nya företaget". Det saknas underlag i propositionen för en bedömning om ett sådant påstående är korrekt. Regeringen har *inte* visat på vilket sätt riksdagens utfästelser till markägare och andra intressenter kommer att utfalla. Det kan snarare bli så att avvikelserna från de fastlagda principerna, som innefattas i 1977 års beslut, kan utlösa en serie av rättsliga processer som kan vålla staten betydligt större kostnader än vad regeringen gör gällande i propositionen.

1977 års beslut visar att det var möjligt att uppnå enighet mellan olika intressenter med helt eller delvis motsatta intressen av saken. Fullföljandet av det "nya företaget" bryter mot denna princip. Regeringen vill nu i direkt strid med markägarintressena genomdriva naturvårdsverkets nya förslag. Markägarna har hittills rättat sig efter 1977 års beslut och planerat framtiden för sina företag därefter. Nu förändras förutsättningarna i ett sådant slag att de kan sägas vara ett brott mot landets rättstraditioner. Regeringen anger i propositionen att naturvårdsverkets framställning har remissbehandlats och

vilka remissinstanser som avgett yttrande. Däremot anger man *inte* vad remissinstanserna har anfört, vilket är mycket uppseendeväckande.

Mot. 1987/88

Jo71

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anförde bl. a. följande:

Enligt länsstyrelsens uppfattning strider naturvårdsverkets nya förslag mot det av en enhällig riksdag år 1977 fattade principbeslutet om Hornborgasjöns restaurering. I det nu föreliggande förslaget saknas åtgärder som syftar till att undvika skador på utvecklingsbara jordbruk kring Hornborgasjön. Det är högst otillfredsställande att detta förslag inte bättre belyser ett möjligt hänsynstagande till ekonomiska och sociala konsekvenser för jordbrukets del.

Lantbruksstyrelsen framhåller i sitt yttrande: Väger man samman olägenheterna står det klart att restaureringen medför så betydande skador för jordbruket att det inte borde tillåtas enligt vattenlagen.

Länsstyrelsen anser – i likhet med vad som anförts av berörda markägariintressen och LRF – att regeringen måste avvisa naturvårdsverkets senaste framställning och att i stället ålägga naturvårdsverket att skyndsamt fullfölja en etappvis restaurering av Hornborgasjön enligt det reviderade förslaget, dvs. att en första etapp utgörs av en lägre dämning enligt 1981 års ansökan men med bibehållande av de skadeförebyggande åtgärderna.

Starka miljövårdsskäl talar för att det utvecklingsbara jordbruket skall skyddas genom invallning. Invallningen möjliggör en andra sjöhöjnings-etapp, vilken är nödvändig för fullgod sjörestaurering samt skapande och underhåll av sådana våtmarker som svarar mot det långsiktiga naturvårdsintresset. Därmed tillgodoses de krav som uppställts i det av riksdagen år 1977 fattade principbeslutet.

Länsstyrelsen vill avslutningsvis instämma i de synpunkter som berörda kommuner har anfört i sina yttranden, nämligen att skall norra Europas största naturvårdsprojekt bli framgångsrikt, så bör de som bor i området känna att de kan sluta upp bakom det på ett positivt sätt. Viktiga förutsättningar för detta är hänsynstagande till markägarnas önskemål och att staten står fast vid de utfästelser som innefattas i det nyssnämnda riksdagsbeslutet.

Vattenlagens villkor om skadeförebyggande åtgärder och ekonomisk gottgörelse måste uppfyllas. Det är ett oefftergivligt villkor för ett restaureringsföretag av detta slag att konsekvenserna för de enskilda jordbruksföretagen i området liksom tekniska möjligheter till vattenreglering och dränering av jordbruksmark beaktas och noggrant utreds.

Med hänvisning till vad som ovan anförts, avstyrker länsstyrelsen förslaget att naturvårdsverket skall få regeringens medgivande att söka tillstånd för ett slutgiltigt restaureringsalternativ i enlighet med skrivelsen av den 20 december 1985.

Enligt naturvårdsverkets ursprungliga huvudförslag i ärendet, som bildade grundval för 1977 års riksdagsbeslut, skall "en höjning av vattenståndet med upp till 2 m. garantera sjöns fortbestånd som fungerande sjösystem och fågelsjö för lång tid". I enlighet med det "nya företaget" skall medelvattenståndet i sjön "höjas till + 119.8 m., dvs. ca 0.5 m. lägre än det tidigare restaureringsförslaget". Detta strider mot lämnade limnologiska anvisningar. Det finns intet vetenskapligt dokumenterat material som stöder ett sådant ändrat ställningstagande. Regeringen nöjer sig med att konstatera att "naturvårdsverket har ändrat uppfattning" och tillägger att "naturvårdsverket gjort den bedömningen att vegetationen i sjön får en för fågellivet gynnsam utveckling med den reducerade vattenståndshöjningen".

Faktum är att sjöbäckenet i Hornborgasjön fyllts med sediment medan de dränerade omgivningarnas nivå sjunkit. Denna process kommer efter en 80-centimetershöjning att fortsätta, och då det gäller uppgrundningen av sjön att accelerera. Produktionen av sedimentbildande material inom sjöområdet kommer nämligen att bli mycket hög (osedimentation, övergång från bladvass till säv); åldrandet kommer därmed att bli hastigt, och dränerande omgivande gyttje- och torvjordar kommer att sjunka.

Utvecklingsförloppet kommer att resultera i tilltagande översvämningar. Således blir det en upprepning av händelseförloppet under första hälften av 1900-talet, dvs. ett förlopp, för vilket förståelse efter hand erhöles i alla läger. Denna förståelse för sjöområdets utveckling krävdes för att den samförstånds lösning som 1977 års riksdagsbeslut utgör skulle komma till stånd. Helhetsbilden har med naturvårdsverkets agerande gått förlorad!

Osäkerhet hos verket när det gäller att i egen regi genomföra förberedande entreprenadarbeten/byggnadsarbeten i sjön liksom när det gäller att utveckla en lämplig maskinpark för ändamålet har inneburit stora kostnader för staten – kostnader som inte motsvaras av åstadkommen nytta. Eftersom verket – specialiserat på kunnande när det gäller naturvård – i stort saknar den kompetens som stora byggnadsföretag har vad gäller byggnadsverksamhet har kostnadsutvecklingen under de drygt 20 gångna årens utredande etc. varit svår att styra och överblicka.

För att bryta denna olyckliga kostnadskrävande verksamhet som lett till så ringa resultat, krävs en ny organisation av restaureringsuppdraget, nämligen följande:

En speciell kommitté/projektgrupp med enda uppdrag att genomföra restaureringen av Hornborgasjön (enligt riksdagens och regeringens uppdrag) bildas: Kommittén (projektgruppen) knyter för genomförandet till sig nödvändiga experter och sakkunniga, lägger ut själva byggnadsarbetet i sjön på entreprenad och väljer lämplig entreprenör för genomförandet.

Naturvårdsverkets roll blir *central* i sammanhanget; verket har att med all sin viktiga kompetens utforma restaureringsuppdraget (utifrån riksdagsuppdraget), formulera hur en väl fungerande och bestående våtmark, Hornborgasjön, skall se ut när restaureringen är genomförd.

En självklar konsekvens av att Hornborgasjön restaureras, med vattenstandshöjning som *en* beståndsdel, är att det sedan 85 år bestående *Hornborgasjöns sänkingsföretag avvecklas*. En avveckling framstår som självklar med tanke på att detta företag har som uppgift att med olika åtgärder vidmakthålla resultaten av gångna tiders sjösänkningar i Hornborgasjön. Denna företagets enda uppgift är självklart oförenlig med uppgiften att på något som helst sätt medverka i en höjning av sjöns vattennivå.

Med ovan nämnda tillvägagångssätt uppnås flera goda ting: Entreprenören blir ansvarig för att uppdraget utförs på det sätt som kontraktet föreskriver, till den kostnad som stipulerats. Kostnaden är med andra ord för första gången fastslagen – inga obehagliga fördyringar drabbar projektet! Tidpunkt när restaureringen av sjön skall vara genomförd är också bestämd!

Bygdens folk, de boende runt Hornborgasjön – inte minst lantbrukarna som är beroende av kunskaper om hur sjörestaureringen ekonomiskt påverkar deras näring – får klarhet i hur framtiden kommer att gestalta sig.

Sist men inte minst, Sveriges anseende; förpliktelserna att enligt det undertecknade fördraget om speciellt skyddsvärda våtmarker återställa Hornborgasjön, fullföljs också.

Mot. 1987/88
Jo71

Den samförståndslösning som kännetecknade 1977 års beslut spolieras genom det "nya företaget". Regeringen begär i praktiken att riksdagen skall godkänna ett förfarande som innebär att naturvårdsverket får fullfölja ett projekt som står i direkt strid med berörda intressenters klart uttalade önskemål, vilket på vitala punkter sålunda är i strid med gällande riksdagsbeslut.

I motsats till det "nya företaget" tar riksdagsbeslutet från 1977 sikte på att återställa produktionsförhållandena i sjön till en nivå, som i kvalitativt (växtslag) och kvantitativt (biomassa) hänseende ger till resultat en långlivad sjö.

Det gällande riksdagsbeslutet har dessutom tillkommit av hänsyn till att den värdefulla jordbruksmarken runt sjön skall bevaras med avsikt att säkerställa kulturlandskapet runt sjön och för att skapa förutsättningar för bygdens befolkning att för framtiden vårda stränderna.

Allt detta måste tillgodoses om man vill hävda att statens åtgärder skall vara i nivå med Sveriges åtaganden enligt den internationella våtmarkskonventionen, vilket var ett av syftena med gällande riksdagsbeslut.

Propositionens innehåll är således av den beskaffenheten att det icke kan bilda underlag för en ändring av gällande riksdagsbeslut. Propositionen bör därför avvisas av riksdagen. Riksdagen har med hänsyn till rättssäkerheten ett ansvar för de utfästelser som staten gjort i enlighet med 1977 års beslut. Ett eventuellt ändrat riksdagsbeslut måste även nu bygga på ett samförstånd mellan de berörda parterna i samma mån som kännetecknade 1977 års beslut. Så länge dylika förutsättningar icke har uppnåtts, måste intentionerna i 1977 års beslut alltså gälla. Riksdagen bör med anledning av föreliggande proposition göra ett uttalande med denna innebörd.

Hemställan

Med åberopande av vad som ovan anförts hemställs

att riksdagen med avslag på propositionen i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om principerna för det fortsatta arbetet med restaureringen av Hornborgasjön.

Stockholm den 11 maj 1988

Sten Svensson (m)